

Исходя из презумпции добросовестности лиц, вступающих в гражданско-правовые отношения, акты, направленные на определенный правовой результат, достойный с точки зрения правопорядка защиты, предполагаются правомерными. Акт признается правомерным, поскольку он не противоречит закону, основам правопорядка и нравственности (объективная *causa* акта). В случае совершения лицом неправомерного деяния, поведение действующего (бездействующего) представляет собой противоправный факт, дающий основание заявить правопритязание. Так, ничтожная сделка дает право притязать на применение последствий ее недействительности, оспоримая сделка – требование ее недействительности и применение последствий ее недействительности, безосновательное обогащение – право требовать возврата имущества, полученного *sine causa*, причинение вреда – право требовать его возмещения. Во всех случаях названные действия являются фактами, сообщающими определенные, предусмотренные соответствующей конструкцией, правопритязания. Очевидно, что оценку категорий «акт» и «факт» следует осуществлять не просто с позиции лица действующего, а только лица, действующего правомерно.

Итак, юридические факты представляют собой форму эмпирического знания об обстоятельствах, с которыми нормы права связывают определенные правовые последствия. Факты и правовые последствия не находятся в отношениях причинности. Факты-гипотезы можно объяснить, обратившись к базису объяснения – правовому результату, отражающему *causa* факта. Факты, с которыми правопорядок связывает возникновение прав, представляют собой субъективную действительность. Факты выступают центральным элементом соответствующей юридической конструкции, в рамках которой он как ее элемент и оценивается. Акты не следует отождествлять с соответствующими юридическими конструкциями.

Роксолана Ханик-Посполітак,

к.ю.н., доцент

завідувач кафедри галузевих правових наук

Національного університету

«Києво-Могилянська академія»,

Володимир Посполітак,

к.ю.н., доцент

завідувач кафедри гуманітарного розвитку

ПНЗ «Міжнародний інститут менеджменту»,

СУДОВИЙ ЗБІР ЯК ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Постановка проблеми. Незважаючи на 10-річчя існування Цивільного процесуального кодексу України, можна стверджувати, що багато інститутів та категорій цивільного процесу й надалі залишаються в процесі свого становлення. У цьому процесі можна казати про динамічність цивільних процесуальних правовідносин. В першу чергу це пов'язано з політичними змінами в житті українського суспільства. І як зазначалося вище, сучасна наука цивільного процесу знаходиться на стадії глибокого реформування, особливо в контексті проведення судової реформи. В цьому сенсі важливим є вивчення проблем реалізації цивільних процесуальних норм, яке можливе лише за умов настання юридичних фактів, внаслідок чого відбувається виникнення та рух цивільних процесуальних правовідносин. Одним з таких юридичних фактів, на нашу думку, є судовий збір (його сплата/несплата).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню питань юридичних фактів в цивільному процесі присвячено низку ґрунтовних наукових праць, однак, слід відзначити, що лише зарубіжних вчених, зокрема, В.В. Ярков «Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права» (1992), Рожкова М.А. «Теории юридических фактов в ци-

вилістике и науке процессуального права» (2010). У вітчизняній юридичній науці цьому важливому інституту цивільного процесу не приділялося належної уваги. Будь-якого ґрунтовного наукового дослідження на даний час в Україні немає. В основному цьому питанню приділяється увага в загальному в монографіях присвячених цивільному процесу та в публікаціях в періодичних виданнях.

Судовий збір у вітчизняній науці традиційно розглядається як невід'ємна складова судових витрат, а тому, а цьому питанню присвячена праця **Богля С.С. «Судові витрати в цивільному судочинстві» (2005)**.

Мета статті полягає у дослідженні судового збору як юридичного факту, що породжує виникнення цивільних процесуальних правовідносин.

Основні результати дослідження. В теорії права, як відомо, під юридичними фактами розуміють (лат. *factum* – зроблене, дія, подія, вчинок) передбачена гіпотезою правової норми конкретна обставина, з настанням якої виникають, змінюються або припиняються правові відносини. [1, с. 483]. Воно є базовим для інших галузей права. Тому під юридичними фактами в цивільному процесуальному праві прийнято розуміти передбачені процесуальними нормами певні життєві обставини, з якими пов'язується виникнення, зміна або припинення цивільних процесуальних правовідносин. На думку М.А. Рожкової «такое понимание процессуальных фактов не только внутренне противоречиво, алогично, но и крайне вредно, поскольку размывает их сущность как разновидности юридического факта». [2, с. 65] Тому «юридическим фактом есть действие, совершенное участником процесса в рамках элементарного процессуального отношения или сложного процессуального правоотношения». [2, с. 73] Вірно відзначено, що складність дослідження такого правового явища як «процесуальні юридичні факти» обумовлюється спорідненістю цих юридичних фактів з цивільно-правовими юридичними фактами, а тому з впевненістю можна говорити, що юридичні факти в цивільному праві є базисом для реалізації процесуальних юридичних фактів. [3] Цікавим, на нашу думку, є визначення, коли юридичні факти вважаються інформацією

на базі якої юристи засновують свої аргументи для того, щоб виграти справи в судах. [4]

Судовий збір – це збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень (ст. 1 Закону України «Про судовий збір») [5]. Несплата судового збору в повному розмірі чи частково особою, що звертається до суду з вимогою захисту свого порушеного права, тягне за собою настання наслідку передбаченого ч. 1 ст. 121 ЦПК України, а саме залишення позовної заяви без руху.

Покладення даного обов'язку на особу має на меті відшкодувати ті затрати, які несе держава у зв'язку зі здійсненням функцій правосуддя. Крім того, як відомо, сплата судового збору має також превентивну мету – виключити необґрунтовані звернення до суду та дисциплінувати учасників цивільного обороту.

Вимога сплати судового збору за загальним правилом є обов'язковою. Подача позовної заяви (заяви) як юридичний факт тягне за собою прийняття її судом у будь-якому разі.

Однак, якщо судовий збір сплачено до подачі позовної заяви (заяви) і до такої заяви додано платіжний документ, то наслідком є також відкриття судового провадження. В наявності маємо складний юридичний факт – сплата судового збору та подача заяви.

Якщо ж судового збору не сплачено, то все рівно відбувається прийняття позовної заяви (заяви) як наслідок юридичного факту її подання із залишенням її без руху. У цьому разі сплата судового збору після ухвали суду виступає як самостійний юридичний факт, який є підставою для виникнення цивільних процесуальних правовідносин – відкриття провадження по справі.

На користь того, що сплата судового збору є самостійним юридичним фактом говорить і те, що законодавець дозволяє у певних випадках не сплачувати судовий збір певним категоріям суб'єктів, тобто надає певні пільги.

Висновки. Судовий збір є складовою частиною принципу доступності правосуддя. Сплата/несплата судового збору є тим юридичним фактом, який тягне за собою виникнення або не виникнення цивільних процесуальних правовідносин між дер-

жавою (судом) та позивачем (заявником). Судовий збір є самостійним юридичним фактом.

Список використаної літератури:

1. Юридична енциклопедія. Т 6. // за заг. ред. Шемшученко Ю.С. – К., вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. – 765 с.
2. Рожкова М.А. Теории юридических фактов в цивилистике и науке процессуального права. – Palmarium Academic Publishing, 2012. – 464 с.
3. Братель О.Г. Юридичні факти – події як складова процесуальних юридичних фактів – [Електронний ресурс] – Режим доступу – <http://goal-int.org/yuridichni-fakti-podii-yak-skladova-procesualnix-yuridichnix-faktiv/>
4. Brad Spangler. Legal Facts – [Електронний ресурс] – Режим доступу – <http://www.beyondintractability.org/essay/legal-facts>
5. Закону України «Про судовий збір» – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 14, ст.87 (із змінами та доповненнями).

Артур Харитонов,

студент 3 курсу

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЯПОНІЇ

На шляху реформування української судової системи досить активним є звернення до досвіду провадження судочинства високорозвинутими демократичними країнами, серед яких окреме місце посідає Японія. Цивільне процесуальне право Японії, як й інші галузі японського права, характеризу-

ється унікальністю норм, що сформувалися у результаті синкретизму національних традицій, континентальної та англо-американської правових системами.

Перший Цивільний процесуальний кодекс Японії, розроблений прусським юристом Германом Техьо (Eduard Hermann Robert Tschow) на базі Цивільного процесуального кодексу Німецької імперії (*Zivilprozessordnung*, 1895 р.), набув чинності у тому ж 1890 році та залишався майже незмінним до реформи 1926 року (вона вбачала деякі відхилення від німецької моделі, а саме перегляд загальних положень та принципів, процедури прийняття рішень, апеляційних проваджень¹ тощо).

Однак після драматичних подій Другої світової війни Японія повністю опинилася у просторі американської правової традиції: тотальна лібералізація національного законодавства, осердям якої постала нова «пацифістська» Конституція 1947 року, стосувалася і цивільного законодавства (зміни 1948-1949 років). Основоположним для здійснення судами правосуддя постав конституційний принцип, передбачений ст. 76: «Всі судді є незалежними і діють, слухаючи голос своєї совісті; вони пов'язані лише чинною Конституцією та законами²».

На виконання Цивільного та Торгового кодексів зі змісту Цивільного процесуального кодексу японські законодавці виокремили Закон про цивільне стягнення (1979 р.), яким було запроваджено новий підхід до процедури примусового стягнення за рішенням суду, та Закон про цивільні попередні засоби судового захисту (1989 р.). Однак найбільш визначальними для сучасного японського цивільного судочинства постають Цивільний процесуальний кодекс Японії (1996 р.), Закон про Арбітраж (2003 р.), Закон про вирішення адміністративних справ (у редакції 2004 р.) тощо. Щодо використання судового прецеденту під час цивільного процесу, то він виконує винятково дорадчі функції, допомагаючи суддям ознайомитися з практикою роботи їхніх колег.

¹ Yasutaka Machimura, Historical review on court communication in Japanese Civil Procedure: A contribution and Fairness before the trial.

² Конституции зарубежных государств. Учебное пособие. 2-е изд., исправ. И доп. — М.: Издательство БЕК. — 568 с. — 451 с.